

Zsidó Ferenc

A hagyma rétegei

Molnár Vilmos: Az ördög megint Csíkban

Vártuk, nagyon vártuk Molnár Vilmos új prózakötetét, ez bizonyos! Hisz nem keveset kellett várnunk: *Az olvasó fizetéséről* című korábbi novelláskönyve 2000-ben jelent meg, eme új pedig 2013-ban – s bizony ez testvérek között is 13 év! E futamidő alatt ugyan napvilágot látott egy verseskötete (Postakocsi, 2010), ami ugyan nem rossz, sőt, mi mégis legföljebb előételnek voltunk hajlandók elfogadni, csak még jobban kívántuk, hogy kezünkbe kerülhessen az új prózakönyv.

Miért ír ilyen keveset az, aki ilyen jól ír?, tehetnénk fel a költői kérdést. Hogy még jobban felcsigázzon? Vagy azért ír ilyen jól, mert ilyen keveset ír? Lehet, hogy itt van a kutya elásva! Vagy egyszerűen azért ír ilyen keveset, mert ilyen alkat, mert szigorúan veszi azt, hogy egy témát csak egyszer illik megírni? Akárhogy is van, Molnár Vilmosnak bevált a jót és keveset recept. Ötvenéves elmúlt, s eddig mindössze négy prózakötetet tett le az asztalra, de azok ott vannak, számon tarthatók és nem feledhetők. Ez pedig nem kevés!

Nézzük akkor közelebbről az új termést! Igazából ott folytatódik, ahol 2000-ben *Az olvasó fizetéséről* című kötet abbamaradt. Ugyanaz a megszólalásmód, ugyanaz a fanyar, olykor polgárpukkasztó humor, groteszk, kiforgatott helyzetek. Elsősorban azt kapjuk tehát, amit várunk Molnár Vilmostól, ami az ő védjegye. És ez jó. Könnyed, szórakoztató könyv ez, amelynek ugyanakkor megvan a mélysége, húzása is. Mégis, valahogy nem übereli a korábbi kötetet, pedig azt várnánk. Valami csodára várnánk. De miért várunk csodára egy novelláskönyvtől? Ha az csoda volna is, csakis értelmetlen (l. Molnár Vilmos: *Az értelmetlen csoda*)! Molnár Vilmos könyve nem akar más, több lenni, csupán egy jó novelláskönyv. Ugyanolyan jó, mint a korábbi – és ez elég. Persze, itt lehetne még beszélni a műfaj korlátairól, hogy a novella mindig is magán viseli a pillanatnyiság keresztjét, hogy nem elég „maradandó”, s hogy ergo illő volna, ha a szerző végre kipróbálná magát mélyebb, hosszabb műfajokban is, de az is elég, ha csak élvezzük a szöveg örömét, (pillanatnyi) esztétikai élményét. Amúgy való igaz, hogy Molnár Vilmos írásai esetén jobban megmarad a hangulat és a stílus, mint maga a téma, de talán ez is jól van így: legalábbis posztmodern nézőpontból fontosabb jó stílusú szerzőnek lenni, mint jó témájúnak.

De ha már megszólalásoknál és témáknál tartunk, ne legyünk igazságtalanok, mert igenis van egy újdonsága e kötetnek: a nagyanyám-történetek! No, de vegyük csak sorban a dolgokat!

Ha szigorúak vagyunk, a kötet nem is indul olyan jól. A *Bereczky Paula esete a marslakókkal* című novella kissé modoros, maga a téma – hogy a főszereplő feltámad halottaiból, de a földi létet újból kiábrándítónak találja, s inkább visszafekszik sírjába – pedig eléggé „kifutott” már. (Persze, a stílus itt is totál rendben van, simán élvezhető a szöveg, csak kissé klisés). Szerencsére aztán beindulnak a dolgok, a *Béla kézre kerítése* a Molnár Vilmos-i manír legjava, egy lazán, csipőből megírt abszurdoid, ami úgy leplezi le a kommunista milícia működésének visszásságait, hogy közben harsány röhögesre ösztönöz. A feszültséget, a kiszolgáltatottság érzését jól oldja a komikum: aki félt már milicistától az átkos idején (1989 előtt), az tudja, hogy nincs nagyobb katarzis, mint az, ha eme szervek „felsülnek”, s a szemtanúk ezen egyet derülhetnek. Márpedig

itt a szervek nagyon felsülnek, mert kézre kell keríteniük a hajléktalan Bélát, de ez a Béla annyira Béla, hogy már Bélák: vagyis kettő van belőle (ikrek). A szervek zavarba jönnek, a nép vidul, a szervek ettől frusztrálttá válnak, mert hát: „Az sem jó, ha túl vidorak a népek, amikor szerv van jelen. Ne mán legyen olyan kedélyes a nép. Az ilyesmitől talál az az érzése támadni a szerveknek, hogy rajta vidulnak. Az ilyesmitől bizonytalanodik el a szerv, lesz oda a keménysége.” A kellemetlen helyzetből egy jól irányzott kérdéssel próbálják kivágni magukat, ami el is hangzik, slusszpoénként: „Aztán... melyikötök a belább?” Ilyennek szeretjük Molnár Vilmost, ebben utánozhatatlanul jó: a humor ellenére (vagy épp annak köszönhetően) mély.

Az anekdotikusságnak azonban megvannak a gyenge pontjai is: az anekdota szereplőinek szükségyszerűen polarizálnak kell lenniük, ezért jellemábrázolásuk elnagyolt, egy-egy, az anekdota szempontjából lényeges tulajdonság van kiemelve, ugyanakkor a beszédmódjuk, illetve a narráció is a humorosságra van kihegyezve, arra játszik rá. S ez pedig olykor felületességet eredményez(het). Molnár Vilmos azonban megmutatja e kötetben, hogy nem csupán az anekdotában érzi otthon magát, s hogy tud árnyalt jellemrajzot is készíteni. A kötet legerősebb ciklusa a már említett új motívum: a nagyanyám-történetek. Talán a családi legendárium néhány darabja van itt feldolgozva, talán csak az örök, az archetípus-nagymama jelenik meg: aki talpraesett, aki minden helyzetben feltalálja magát, aki ha kell, orvos, ha kell, családfe, ha kell, mesemondó, ha kell...

Ezekben a történetekben már nem a humoré a főszerep, bár maga a stílus és a megszólalás itt is játékos. A *Történet Bolond Lináról és a vörös hadseregről, a töltelékeny kontyról meg nagyanyámról* így kezdődik: „Nagyanyám belevaló srác volt.” Ezekben a történetekben a kedélyesség, a jovialitás teljesen funkcionális, a humorizálás nem válik öncélúvá, téma és stílus itt alkot a legharmonikusabb egészet. Nagyanyám jellemzéséhez efféle magvas szentenciaszerű kijelentéseket kapunk: „Nagyanyám egyszerűen nem hitt a kilátástalanságban. Igaz, a csőré reménykedést sem tartotta sokra. Nagyanyám a cselekvésben bízott. Nem is bízott, csak csinálta.” Vagy: „Nagyanyám tudta, ha tényleg csodát akar, neki magának kell megcsinálnia.” Ezek a nagyanyám-történetek füzérszerűen összekapcsolódnak, s akár egy nagyobb lélegzetű mű alapvetései is lehetnének. A *Bolond Linában* nagyanyám a ruszlik eszén jár túl, hogy aztán a rettegés felszabadult mulatozásba csapjon át (itt is megjelenik a röhögés katarktikus ereje); a *Hagyma, avagy amikor nagyanyám varázslásra vetemedett* címűben Jurcsák párttitkárt kezeli ki nyavalyáiból, s tanítja móresre. Ez utóbbi egyébként a kötet legjobb írása, fragmentáltsága ellenére. Molnár Vilmos a kommunista éra valóságának ábrázolásában domborít legnagyobbat, a megélt és fiktív motívumok jól összeépülnek a családi és kisközösségi mitológiákkal: egy abszurd kor abszurd képei elevenednek meg így. A nagy matróna megmutatja, hogy ki lehet babrálni a hatalommal is, hogy a rettegett Jurcsák de genere Rajon is „megfogható”, ha nem mással, hát a hagymával és a hagymás ételekkel (Magyar kultúrkörben szétnézve: a hagymáról oly szépen és megejtően, mint Molnár Vilmos eme kötetben, talán még Kabos Gyula értekezik a *Hippolit*, a *lakáj* című filmben...) A szerző rétegekben tárja fel előttünk a múltat, mint ahogy a hagyma rétegei fejthetők le egymás után. A befogadó önfeledten merül el ebben a világban, átéli az azonosulás legmagasabb fokát, mert úgy érzi, „nagyanyám” érte is elégteltelt vett mindenért. Így tehát ez a ciklus túl rövidnek tűnik, szóval amolyan „még-íze” van.

Aztán meg jönnek a vidám mesék, melyeknek Molnár Vilmos szintén nagymestere (elég, ha csak a korábbi, még megjelenésre váró Micimackó-átköltéseire gondolunk). A humor forrása itt elsősorban a klasszikus mesei motívumok kifacsarásából fakad, a parodizálásból, a szerző ugyanakkor a tréfás mesék klasszikus eszköztárával is bravúrosan operál, mindezt székelyes népryelvi köntösbe öltöztetve. Itt újra megmutatja Molnár Vilmos, hogy nagyon ért a tréfacsináláshoz: a poénjai elegánsak, sosem szájbarágósak, szóval vagányak, na! Az első, a *Mese a szerencséről*, végeredményben egy antimese. Erre szövegszintű utalás is történik: „Hiába nézelődött élelem után, csak holmi üres halkonzerveket látott szétdobálva. Hányódott belőlük jócskán a környéken, valaki előzőleg beleszemelt a mesébe.” Ez a darab természetesen kellőképpen befejezetlen, eléggé újra vannak értelmezve benne a mesei fordulatok, az olvasó meg csak derül, hogy milyen jót

lehet „nyeletlenkedni” egy meséből kiindulva. A *Mese az alvóbajnokról* afféle poszt-Gulliver-olvasat, amolyan parabolaszerű, egy árnyalatnyival poénosabbra véve, amint azt Swift atyánk gyakorolta. Ebből a sorozatból a *Mese a varasbékáról* a legjobb: van egy kerek (bár továbbra is parodisztikus) történet is benne, tehát a sztori is „viszi” magával az olvasót, nem csupán a manír, a nyelv. Az utolsó mese egy játék, egy csavar: úgy tesz, mintha a koalamaciról szólna, pedig nem is. Vagyis szinte. A koala benne is van a mesében (vagy a mese a koalában?), meg persze nem is, s az, amiben benne van (meg nem is), az mese is, meg nem is. Ha úgy vesszük, ez a történet az egész kötet kvintesszenciáját adja. Ha úgy vesszük, a könyvben minduntalan felbukkan egy-egy koalamaci, s csak nézzük, hogy mit keres ott, mert hisz nem is kellene, pedig hát dehogynem: azért van ott, mert nem is kellene.

Nem szóltam még a címadó novelláról, mely az első ciklus záródarabja: *Az ördög megint Csikban*. Szórakoztató, vidám történet az ördög és a székely fotográfus találkozásáról, melyben az ördög természetesen megtréfáltatik: a csattanó az, hogy a fénykép valójában nem is róla készül, hanem a háttérben lévő asztaltársaságról, az ördög pedig csicskává válik. *Az ördög megint Csikban*: kötetcímnnek kiváló, jól kifundált olvasmány, tán csak a nemzetkarakterológiai poénok tűnnek túlhajszoltak.

Summa summarum, kövessenek meg érte: minden pozitívumok ellenére icipici hiányérzettel maradtam a könyv elolvasa után. Ne értsenek félre: a kötet jó, szórakoztató, lebilincselő, üdítő olvasmány. Molnár Vilmos könnyeden, gördülékenyen mesél, zsigerből jövő intellektuális humorával meg tud nevetetni, máskor pedig az elmélyülős „aha-érzést” hozza ki a befogadóból. Mégis valami, valami kevés talán hiányzik. Ennyi év érlelgetés után. A zseniális nagyanyám-ciklust nem tudja felülmúlni a kötetet záró mesék-ciklus, így azzal a benyomással tettem le a kötetet, hogy szívesen tovább olvasnám, s hogy elvileg még várok valamire. Még egy kicsi jóra. Egy újabb/különösebb Molnár Vilmos-i fricskára. Hiába, aki jó, attól tökéletest várunk! S ez pedig csak majdnem az.

Bookart Kiadó, Csíkszereda, 2013

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.
Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249
E-mail: info@print2000.hu
www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

